

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τα πρώτα βήματα

της Ευφροσύνης Ρούπα

ιστορικού Εφαρμοσμένων Τεχνών
και Επιχειρηματικής Ιστορίας

Όταν το 1926 η διοργάνωση εμπορικής έκθεσης στη Θεσσαλονίκη είχε πλέον διασφαλιστεί, οι διοργανωτές αναρωτήθηκαν αν θα έπρεπε να είναι «καθαρώς ελληνική, βαλκανική ή διεθνής και αν θα έπρεπε να ονομασθεί Έκθεσις ή Πανήγυρις». Τελικά ονομάστηκε «Διεθνής Έκθεσις [...] μήπως η λέξις εμποροπανήγυρις αγάπη εις αποτυχίαν από σύγχυσιν εκ των άλλων εμποροπανηγύρεων των ελληνικών πόλεων».

Οι εμποροπανηγύρεις, χαρμόσυνες εκδηλώσεις που με την ευκαιρία κάποιας θρησκευτικής εορτής προσήλκυαν πιστούς και πραματευτές από μακρινές αποστάσεις, συνιστούσαν μορφές διεξαγωγής υπερτοπικού εμπορίου κατά την αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα. Τους επόμενους αιώνες ο σταδιακός σχηματισμός των εθνικών κρατών και η εξέλιξη του εμπορίου στο εθνικό πλαίσιο είχαν ως αποτέλεσμα την παγίωση εμπορικών εκθέσεων εθνικού χαρακτήρα. Ορόσημο στην εξέλιξη του θεσμού αποτελεί ο 19ος αιώνας, οπότε οι οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις είχαν πλέον διαμορφώσει ένα πλαίσιο διεθνούς οικονομίας. Το 1851 η Βρετανία, η μεγαλύτερη βιομηχανική δύναμη στον κόσμο την εποχή εκείνη, διοργάνωσε τη «Μεγάλη έκθεση των προϊόντων της βιομηχανίας όλων των εθνών» (Λονδίνο, Crystal Palace Exhibition) και εισήγαγε το θεσμό των διεθνών εκθέσεων. Σε αντίθεση με τις διοργανώσεις των προηγούμενων εποχών, ο στόχος δεν ήταν το άμεσο οικονομικό κέρδος αλλά το κύρος το οποίο

Πανοραμική άποψη των εγκαταστάσεων της ΔΕΘ,
στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930. Διακρίνεται
η κεραία του ραδιοφωνικού πομπού (Αρχειό ΔΕΘ).

Εγκαίνια έναρξης
προπολεμικής διοργάνωσης της ΔΕΘ
(Αρχείο ΔΕΘ).

κάθε χώρα αποκτούσε από την παρουσίαση των πρόσφατων επιτευγμάτων της στον τομέα της βιομηχανίας, της τεχνολογίας, της επιστήμης και του πολιτισμού. Στο πρώτο τρίτο του 20ού αιώνα, ο θεσμός των διεθνών εκθέσεων εξελίχθηκε: Υπήρχαν, αφενός, οι παγκόσμιες εκθέσεις οι οποίες διοργανώνονταν σε τακτά χρονικά διαστήματα, κάθε φορά σε διαφορετική πόλη ή χώρα, έθεταν μεγαλειώδεις στόχους και ήταν φαντασμαγορικές· ωστόσο, λόγω του υψηλού κόστους που απαιτούσε η διοργάνωσή τους, σταδιακά άρχισαν να εκλείπουν. Αφετέρου, υπήρχαν οι μόνιμες διεθνείς εκθέσεις οι οποίες διοργανώνονταν σε τακτά χρονικά διαστήματα αλλά στον ίδιο πάντοτε τόπο και σε μόνιμες εγκαταστάσεις. Είχαν περισσότερο εμπορικό χαρακτήρα, δεν γνώρισαν τη φήμη των παγκόσμιων εκθέσεων, αλλά άντεξαν στο χρόνο.

Το ελληνικό κράτος συμμετείχε σε πολλές παγκόσμιες και διεθνείς εκθέσεις του εξωτερικού, αρχής γενομένης με την πρώτη διοργάνωση στο Λονδίνο το 1851. Εθνικές εκθέσεις –τα «Ολύμπια», όπως αποκλήθηκαν σε ανάμνηση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων– άρχισαν να διοργανώνονται στην Αθήνα το

Πρωτότυπη παρουσίαση προϊόντος
σε προπολεμική διοργάνωση της ΔΕΘ (Αρχείο ΔΕΘ).

1859, με τη χορηγία του Ευάγγελου Ζάππα. Λόγω των δυσκολιών που αντιμετώπιζε η χώρα, η διοργάνωσή τους ήταν άτακτη και βραχύβια (1859, 1870, 1875 και 1888, έτος ανέγερσης του Ζάππειου Μεγάρου).

Τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα στο Ζάππειο διοργανώθηκαν διάφορες άλλες εκθέσεις: Η πρώτη Διεθνής Έκθεση της χώρας (1903), η Έκθεση Βρετανών Βιομηχάνων (1919), Γάλλων Βιομηχάνων (1928), η Βαλκανική Έκθεση Λαϊκής Τέχνης (1930) και, τέλος, η Διαρκής Έκθεση Ελληνικών Προϊόντων (1933-1938). Παράλληλα, στα τοπικά κέντρα της περιφέρειας οι παραδοσιακές εμποροπανηγύρεις συνέχισαν να προβάλλουν τα προϊόντα της περιοχής τους. Η Θεσσαλονίκη έμελλε να αποκτήσει μόνιμη διεθνή έκθεση.

Το 1925 οι συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα, και ιδιαίτερα στη συμπρωτεύουσα, δεν ευνοούσαν την ανάπτυξη ενός τέτοιου θεσμού. Η Θεσσαλονίκη, μολονότι στο παρελθόν είχε υπάρξει η δεύτερη σημαντικότερη πόλη στην οθωμανική επικράτεια, ήταν μόλις δωδεκάμισι χρόνια ελληνική και μεγάλο μέρος από αυτό το χρονικό διάστημα το είχε περάσει λειτουργώντας ως γιγαντιαίο στρατόπεδο των στρατευμάτων της Αντάντ και ως χώρος υποδοχής ενός τεράστιου –σε σύγκριση με τον πληθυσμό της– αριθμού προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής. Η ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα, η μεταβολή των συνόρων και η συνεπακόλουθη αποκοπή της από τις παραδοσιακές αγορές της είχαν συρρικνώσει το εμπόριό της. Επίσης η πυρκαγιά του 1917 είχε καταστρέψει πολλές επιχειρήσεις και κατοικίες.

Μέσα από τις δυσκολίες αυτές η Θεσσαλονίκη αναζητούσε τη νέα της ταυτότητα. Το λιμάνι της μπορούσε να εξυπηρετήσει το εμπόριο όχι μόνο της βορειοελλαδικής ενδοχώρας αλλά και των γειτονικών κρατών, και να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις ενδοβαλκανικές συναλλαγές, συμβάλλοντας έτσι και στην ανάπτυξη της ελληνικής παραγωγής. Στο επίκεντρο αυτού του οράματος βρισκόταν η διοργάνωση μιας διεθνούς έκθεσης. Η ιδέα ανήκε σε μια ομάδα τοπικών επιχειρηματιών και πολιτευτών, με πρωτοστάτη τον Νικόλαο Γερμανό (Βά-

Άποψη κεντρικής αλέας της 5ης ΔΕΘ (Αρχείο Γ. Μέγα, πηγή: Βασίλης Κολώνας, *Θεσσαλονίκη 1912-2012, Η αρχιτεκτονική μιας εκατονταετίας*, University Studio Press, β' έκδ., Θεσσαλονίκη 2016).

Αφίσα
σχεδιασμένη από
τον Φωκίωνα Δη-
μπριάδη για τη 13η
ΔΕΘ, το 1938 [πηγή:
Σπύρος Καραχάλιος
(επιμ.), *Ελληνικές
αφίσες*, Κέδρος,
Αθήνα 1984].

βδος Χαλκιδικής, 1864 - Αθήνα, 1935), ο οποίος έλαβε ως πρότυπο την έκθεση της Λειψίας. Μετά από πολλές προσπάθειες, τον Ιούνιο του 1925, ο Κωνσταντίνος Σπυρίδης, υπουργός Εθνικής Οικονομίας στην κυβέρνηση Μιχαλακοπούλου, ενέκρινε το σχετικό αίτημα ξεκαθαρίζοντας ωστόσο ότι δεν ήταν δυνατόν να προσφέρει υλική βοήθεια. Σε αντιστάθμισμα, ο στρατηγός Αλέξανδρος Οθωναίος διέθεσε το πεδίο ασκήσεων του Γ΄ Σώματος Στρατού.

Η πολιτική αναστάτωση την οποία προκάλεσε το στρατιωτικό κίνημα του στρατηγού Θ. Πάγκαλου, που ακολούθησε (πραξικόπημα 25.6.1925, εκλογές 7.3.1926), και, κυρίως, οι αντιδράσεις Αθηναίων βιομηχάνων οι οποίοι πρέσβευαν ότι η εγκατάσταση διεθνούς έκθεσης στη Θεσσαλονίκη θα ήταν επιζήμια για την ελληνική βιομηχανία, παρεμπόδισαν τη διοργάνωση για ένα χρόνο περίπου. Στο χρονικό αυτό διάστημα, δύο προγραμματισμένες ημερομηνίες εγκαίνιων αναβλήθηκαν, παρά το γεγονός ότι πολλά εκθέματα είχαν εντωμεταξύ καταφθάσει από το εξωτερικό στο τελωνείο.

Τελικά, τα εγκαίνια της 1ης ΔΕΘ έγιναν στις 3 Οκτωβρίου 1926, με κεφάλαια τα οποία συγκέντρωσαν με εισφορές οι τοπικοί φορείς. Παρά τις ελλείψεις της, ο γενικός πρόξενος των ΗΠΑ στη Θεσσαλονίκη, στην «άκρως εμπιστευτική» αναφορά που συνέταξε, χαρακτήρισε την εκδήλωση ως «επιτυχία, από οικονομικής και πάσης άλλης απόψεως». Η διοργάνωση επαναλήφθηκε αδιαλείπτως τα επόμενα χρόνια χωρίς το αρχικά ακριβό εισιτήριο (10 δραχμές το 1930) να αποθαρρύνει τους επισκέπτες. Η διεθνής οικονομική ύφεση –η οποία έγινε αισθητή στην Ελλάδα από το 1931– είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των ξένων εκθετών και τη στροφή στην ανάδειξη της ελληνικής παραγωγής.

Διοργανωτές και εκθέτες εφόρμισαν τη συνταγή της επιτυχίας των διεθνών εκθέσεων του εξωτερικού, τον εντυπωσιασμό και τη διασκέδαση του κοινού, προσαρμοσμένη στις ελληνικές οικονομικές δυνατότητες: Παρουσίαζαν προϊόντα της ελληνικής και ξένης γεωργικής παραγωγής, της βιομηχανίας και της μηχανουργίας, γνωστά ή πρωτότυπα –καινοτόμου τεχνολογίας–, εξιδανικευμένα στο περιβάλλον δέους το οποίο δημιουργούσε η πρωτοποριακή ή εξωτική αρχιτεκτονική των περιπτέρων. Τη διοργάνωση πλαισίωναν καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και δημοφιλή θεάματα. Ανάμεσα στα εκθέματα που εντυπωσίαζαν το κοινό ήταν τα αυτοκίνητα, το ηλεκτρικό τρένο (1928), η ολόχρυση γραφομηχανή με πλήκτρα από ελεφαντόδοντο (1929), η «βιτρίνα του θανάτου» –το περίπτερο της αεροχημικής προστασίας, στο οποίο παρουσιάστηκαν αντιασφυξιογόνες μάσκες, βαλίτσες αντιαεροπορικών πρώτων βοηθειών, καθώς και χημικά δηλητήρια που προκαλούσαν το θάνατο όταν έρχονταν σε επαφή με την ατμόσφαιρα (1936)– και η «κούρσα του θανάτου», με επιδείξεις ριψοκίνδυνης οδήγησης μοτοσικλέτας.

Στη ΔΕΘ, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930, άρχισε να εκπέμπει και ραδιοφωνικός σταθμός. Ο Τσιγγιρίδης, αντιπρόσωπος μεγαφώνων Siemens –τα οποία χρησίμευαν στον πρωτοποριακό για την εποχή ομιλούντα κινηματογράφο– για να επιδείξει την ισχύ τους αρχικά διοργάνωνε στο περίπτερό του εκδηλώσεις με τραγουδιστές και θιάσους, οι οποίες αντιλαλούσαν στο χώρο της έκθεσης. Στη συνέχεια εγκατέστησε ραδιοφωνικό πομπό (Ραδιοφωνικός Σταθμός Θεσσα-

**Εκθεσιακά
περίπτερα**
στην 1η ΔΕΘ η
οποία διοργανώθηκε
με επιτυχία το 1926.
Ανάμεσά τους και
εκείνο της πρώην
Σοβιετικής Ένωσης
(Αρχείο ΔΕΘ).

λονίκης, Μ.Κ. 225), το σήμα του οποίου έφθανε έως την κοντινή επαρχία. Το 1931 (Ν. 5184, 17.7.1931) συνεστήθη η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης (Foire Internationale) ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Το 1934 η κυβέρνηση Π. Τσαλδάρη εξασφάλισε στη ΔΕΘ ιδιόκτητο χώρο εμβαδού 65.000 τ.μ. και δάνειο για να κατασκευαστούν οι νέες εγκαταστάσεις. Ο Νικόλαος Γερμανός πέθανε το 1935, κατά τη διάρκεια αποστολής του στην Αθήνα, προκειμένου να παρακάμψει τα γραφειοκρατικά εμπόδια για την παράδοση του χώρου.

Η τελευταία προπολεμική έκθεση (15η ΔΕΘ) διοργανώθηκε το 1940 στις νέες πλέον εγκαταστάσεις, ενώ η Ευρώπη βίωνε ήδη τη φρίκη του πολέμου. Αν και η συμμετοχή ήταν περιορισμένη, το μεγαλοπρεπές κλασικό ύφος των εγκαταστάσεων, η κατασκευή των οποίων τελικά υλοποιήθηκε από την κυβέρνηση Μεταξά, προσέδωσε στα εγκαίνια ιδιαίτερη λαμπρότητα. Πριν καλά καλά τελειώσει η Έκθεση, εκδηλώθηκε η ιταλική επίθεση. Η Θεσσαλονίκη έπρεπε να περιμένει για την επόμενη διοργάνωση έντεκα ολόκληρα χρόνια.

Πηγή: Ε. Χεκίμογλου και Ε. Ρούπα, *75 χρόνια ιστορίας ΔΕΘ, 1925-2000*, ΔΕΘ ΑΕ - HELEXPO ΑΕ, Θεσσαλονίκη 2000.